

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมตามการรับรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์วิธีดำเนินการวิจัย การสรุปผล การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม พฤติกรรมสิ่งแวดล้อมตามการรับรู้ของนักเรียน และเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมกับพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมตามการรับรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ตัวอย่างประชากร

ตัวอย่างประชากรในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่กำลังเรียนในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2537 จำนวน 480 คน เป็นชาย 225 คน หญิง 255 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน คือ สุ่มโรงเรียนตามกลุ่มโรงเรียนในกรุงเทพมหานคร จำนวน 8 กลุ่ม ใช้อัตราส่วน 1:10 ของจำนวนโรงเรียนในแต่ละกลุ่มโรงเรียนและสุ่มห้องเรียนเพื่อให้ได้ตัวอย่างประชากรตามลำดับ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสอบถามความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมตามการรับรู้ จำนวน 2 ฉบับคือ

ฉบับที่ 1 แบบสอบถามความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม แบ่งออกเป็น 2 ตอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของนักเรียน ลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการและคำถามปลายเปิด จำนวน 6 ข้อ

ตอนที่ 2 แบบสอบถามความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เป็นคำถาม 6 เรื่อง คือ สิ่งแวดล้อม ขีวาลัย ระบบนิเวศ ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ปัญหาสิ่งแวดล้อม

และมาตรฐานการในการป้องกันและแก้ไขสิ่งแวดล้อม ลักษณะข้อสอบเป็นปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ ได้ค่าสัมประสิทธิ์ ความเที่ยงของข้อสอบเป็น 0.86

ฉบับที่ 2 แบบวัดพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมตามการรับรู้ของนักเรียนโดยมีข้อความเกี่ยวกับการปฏิบัติในด้านการดูแลรักษาต่อสิ่งแวดล้อม การป้องกันสิ่งแวดล้อม และการร่วมมือในการแก้ไขต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมลักษณะแบบวัดเป็นแบบเลือกตอบตามความถี่ของพฤติกรรม 4 ระดับ ได้แก่ ทำเป็นประจำ ทำบ่อยครั้ง ทำนาน ๆ ครั้ง ไม่เคยทำเลย ข้อความที่ใช้ในแบบวัดมีทั้งพฤติกรรมทางบวกและทางลบ จำนวน 30 ข้อ ได้ค่าความเที่ยงของข้อสอบ เท่ากับ 0.88

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยได้ทำหนังสือขอความร่วมมือในการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย ถึงกรมสามัญศึกษา เพื่อออกหนังสือสนับสนุนการเก็บรวบรวมข้อมูลไปยังผู้บริหารโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง และในการเก็บข้อมูลนี้ ผู้วิจัยได้อธิบายเกี่ยวกับการทำแบบสอบถาม และแบบวัดพฤติกรรม จากนั้นให้นักเรียนทำแบบสอบถามและแบบวัดพฤติกรรมตามลำดับ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการทดสอบความรู้และแบบวัดพฤติกรรม มาจัดหมวดหมู่ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ แล้วแจกแจงความถี่เพื่อนำมาใช้ในการคำนวณหาค่าทางสถิติ นำข้อมูลด้านความรู้และด้านพฤติกรรมมาคำนวณหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) จากนั้นคำนวณหาความสัมพันธ์ของคะแนนเฉลี่ยความรู้ (X) กับค่าน้ำหนักคะแนนด้านพฤติกรรม (r_{xy}) โดยใช้สูตรค่าสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS[®] ของสถาบันบริการคอมพิวเตอร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรุปผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างประชากร

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 480 คน ประกอบด้วยนักเรียนชาย จำนวน 225 คน คิดเป็นร้อยละ 46.90 นักเรียนหญิง จำนวน 255 คน คิดเป็นร้อยละ 53.10 นักเรียนส่วนใหญ่เคยเรียนวิชาที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม จำนวน 420 คน คิดเป็นร้อยละ 87.50 และนักเรียน

จำนวนถึง 434 คนคิดเป็นร้อยละ 90.40 ไม่เคยเข้าร่วมชมรมหรือสมาคม ที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่นักเรียนให้ความสนใจมากที่สุดคือ อากาศเป็นพิษ คิดเป็นร้อยละ 33.00 รองลงมาคือ น้ำเสีย ป่าไม้ถูกทำลาย และมลพิษทางเสียงตามลำดับ สำหรับแหล่งความรู้ ที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่นักเรียนได้รับมากที่สุดเป็นอันดับแรกได้แก่ ครู-อาจารย์ คิดเป็น ร้อยละ 89.50 รองลงมาได้แก่แหล่งความรู้จากสื่อสารมวลชน คิดเป็นร้อยละ 84.20 และหนังสือแบบเรียน คิดเป็นร้อยละ 83.80

2. ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

ค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของนักเรียนเท่ากับ 21.96 จาก คะแนนเต็ม 40 คะแนน นักเรียนจำนวน 229 คิดเป็นร้อยละ 47.80 ที่มีความรู้เกี่ยวกับ สิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับดีถึงดีมาก และนักเรียน จำนวน 251 คิดเป็นร้อยละ 52.20 ที่มีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอยู่ในเกณฑ์พอใช้ถึงยังต้องแก้ไข เนื้อหาที่นักเรียนได้คะแนน เฉลี่ยเกินครึ่งของคะแนนเต็มได้แก่ สิ่งแวดล้อม ชีวาลัย ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับ สิ่งแวดล้อม มาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ส่วนความรู้เรื่องระบบ นิเวศและปัญหาสิ่งแวดล้อม นักเรียนได้คะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าครึ่งของคะแนนเต็ม

3. พฤติกรรมสิ่งแวดล้อมตามการรับรู้ของนักเรียน

ค่าเฉลี่ยน้ำหนักคะแนนพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม ตามการรับรู้ของนักเรียนเท่ากับ 2.70 นักเรียนส่วนใหญ่จำนวน 387 คน คิดเป็นร้อยละ 80.60 รับรู้ว่าตนเองมีพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม ทางบวกโดยเฉพาะพฤติกรรมในด้านการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและการป้องกันสิ่งแวดล้อม ส่วนพฤติกรรมในด้านการให้ความร่วมมือในการแก้ไขสิ่งแวดล้อมนักเรียนรับรู้ว่าไม่มีพฤติกรรมทางลบ

4. ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมตามการรับรู้ของนักเรียน

ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมตามการรับรู้ของนักเรียน มีความสัมพันธ์กันในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ .20

การอภิปรายผลการวิจัย

1. ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

จากผลการวิจัยพบว่า นักเรียนร้อยละ 47.80 มีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับดีถึงดีมาก และนักเรียนร้อยละ 52.88 ที่มีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับพอใช้ถึงยังต้องแก้ไข การที่นักเรียนมีผลความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอยู่ในเกณฑ์ดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงการเรียนรู้ การเก็บสะสมประสบการณ์อาจจะยังไม่ดีเท่าที่ควร ทั้งที่หลักสูตรในปัจจุบันได้บรรจุเนื้อหาที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมสอดแทรกอยู่ในรายวิชาต่าง ๆ ทั้งวิชาบังคับและวิชาเลือก เช่น สังคมศึกษา (ส 101 - ส 305) วิทยาศาสตร์ (ว 101 - ว 806) สุขศึกษา (พ 011 - 015) ส 051 (สิ่งแวดล้อมศึกษา) ส 053 (ประชากรและสิ่งแวดล้อม) เป็นต้น (กรมวิชาการ 2534) ดังนั้นจึงถือเป็นหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้องในระบบการศึกษาทั้งผู้บริหาร การศึกษาและครูผู้สอน ต้องให้ความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอน เพราะจากข้อมูลทั่วไปของนักเรียนพบว่า แหล่งความรู้ที่นักเรียนได้รับเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมากที่สุดคือ ครู-อาจารย์ ถึงร้อยละ 89.50 รองลงมาคือ สื่อสารมวลชนประเภทต่าง ๆ ดังนั้น "ครูผู้สอนจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง ดังที่ สุรางค์ จันท์เอม (2529) ได้ให้ความเห็นว่า ครูจัดเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในการให้การศึกษแก่เยาวชนทั้งในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกระบบโรงเรียน ครูต้องตระหนักถึงความสำคัญในบทบาทของตน ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เด็กเกิดความรู้ความเข้าใจ ความเจริญงอกงามทุกด้านอย่างสมดุล" สำหรับการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา ปริญญา นุตาลัย (2535) ได้แสดงความคิดเห็นว่า ควรสอนให้เยาวชนของชาติมีจิตสำนึก และมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม มากกว่ายึดเยี่ยข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ สังคมให้แก่เด็กเรียน เพื่อจดจำมาสอบเท่านั้น เพราะจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อเป็นกระบวนการสร้างและปลูกฝังจริยธรรมให้เกิดขึ้นในจิตใจ ให้รับรู้และตระหนักในคุณค่า มีความรู้สึกตอบสนองในด้านดีต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ โกสินทร์ รัชสยาพันธ์ (2521) ที่พบว่าวิธีสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาที่ได้ผลดี คือ วิธีที่ให้นักเรียนเห็นสภาพ ปัญหา และลงมือปฏิบัติจริง และเนื่องจากเนื้อหาสิ่งแวดล้อมได้สอดแทรกอยู่ในหมวดวิชาต่าง ๆ (กรมวิชาการ, 2534) จึงทำให้เกิดการเรียนการสอนที่ซ้ำซ้อนนักเรียนเกิดความเบื่อหน่าย ดังนั้นวิธีการแก้ไข

โดยให้ทุกหมวดวิชาน่าที่จะมีการร่วมประชุม และวางแผนในการเรียนการสอนโดยอาจจะให้หมวดวิชาวิทยาศาสตร์ ปูพื้นฐานในด้านเนื้อหาสิ่งแวดล้อมเป็นต้น ดังนั้นครูที่รับผิดชอบในการสอนวิชาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจ เรื่องของสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจสามารถมองเห็นภาพรวมของสิ่งแวดล้อมทั้งระบบ รวมทั้งปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องและเหมาะสม

เมื่อพิจารณาการทำแบบสอบถามพบว่า เนื้อหาเรื่อง สิ่งแวดล้อม ชีวาลัย ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม และมาตรการในการป้องกันแก้ไขปัญหาสีเขียวสิ่งแวดล้อม นักเรียนทำคะแนนเฉลี่ยได้เกินครึ่งของคะแนนเต็ม และพบว่า เนื้อหาเรื่อง ระบบนิเวศ และปัญหาสีเขียวสิ่งแวดล้อม นักเรียนทำคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าครึ่งหนึ่งของคะแนนเต็ม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเนื้อหาดังกล่าวเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยหลักเหตุผลและความรู้ความเข้าใจอย่างเป็นระบบ ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องยากที่นักเรียนจะเข้าใจได้อย่างลึกซึ้ง รวมทั้งต้องอาศัยความรู้รอบตัวจากประสบการณ์และติดตามข่าวสารข้อมูลใหม่ ๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกิลเบิร์ตสัน (Gilbertson, 1990) ที่พบว่านักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสิ่งแวดล้อมมากกว่าหลักการทางนิเวศวิทยาและปัญหาสีเขียวสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันและงานวิจัยของ อรพินท์ เอี่ยมศิริ (2521) พบว่า นักเรียนมีความเข้าใจในระบบความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อม เพียงส่วน และยังไม่สามารถมองเห็นภาพรวมของระบบสิ่งแวดล้อม ซึ่งนับว่า มีความสำคัญต่อการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม

2. พฤติกรรมสิ่งแวดล้อม ตามการรับรู้ของนักเรียน

จากผลการวิจัยพบว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 387 คน คิดเป็นร้อยละ 80.60 ที่รับรู้ว่าคุณเองมีพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมทางบวก ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพรหมเพรา จิตเป็นชม (2533) และพรพรหมภัทร พานิชเจริญ (2534) ที่พบว่านักเรียนรับรู้การปฏิบัติเกี่ยวกับภาวะมลพิษในสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับดีและผลการวิจัยของอมรรัตน์ อิกิจิตศิริกุล (2530) ที่พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในกรุงเทพมหานคร รู้ว่าพฤติกรรมเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมอยู่ในเกณฑ์ดี การที่นักเรียนมีพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับดีนั้น อาจเนื่องมาจาก นักเรียนได้รับความรู้ทั้งจากในโรงเรียนและนอกโรงเรียนรวมทั้งสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ทำให้นักเรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องสิ่งแวดล้อม

ส่วนผลต่อการรับรู้ ซึ่งสอดคล้อง กับแนวคิดของเคิร์ต เลวิน (Kurt Lewin, 1951) ได้เสนอว่า พฤติกรรมของมนุษย์ที่มีต่อสภาพแวดล้อมว่ามนุษย์จะมีพฤติกรรมอย่างไร ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของบุคคล และผลการศึกษา โกลินทร์ รังสยาพันธ์ (2521) พบว่า ความรู้ความเข้าใจ ที่เอื้อต่อการแก้ปัญหา จะมีความสัมพันธ์กับการประพฤติปฏิบัติ อันมีส่วนเพิ่มหรือลดปัญหาสิ่งแวดล้อม แต่มีข้อสังเกตในประเด็นบางด้านของพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมตามการรับรู้ของนักเรียนคือ นักเรียนรับรู้ว่าคุณเองมีพฤติกรรมในทางลบได้แก่ พฤติกรรมในด้าน การให้ความร่วมมือในการแก้ไขสิ่งแวดล้อม ซึ่งจากข้อมูลทั่วไปพบว่า นักเรียนเข้าร่วมเป็นสมาชิกชมรมหรือ สมาคมที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นจำนวนน้อยมากเพียงร้อยละ 9.6 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโรงเรียนไม่เห็นความสำคัญประกอบกับนักเรียนไม่ให้ความสนใจ เนื่องจากนักเรียนระดับมัธยมศึกษาเป็นวัยที่กำลังศึกษาเล่าเรียนวิชาต่าง ๆ อาจให้ความสำคัญกับกิจกรรมหรือกลุ่มชมรมที่เกี่ยวข้องกับวิชาอื่น ๆ มากกว่า กิจกรรมทางด้านสิ่งแวดล้อมที่โรงเรียนหรือหน่วยงานต่าง ๆ จัดขึ้น เช่น ชมรมคณิตศาสตร์ ชมรมคอมพิวเตอร์ ชมรมที่เกี่ยวกับการกีฬา เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมในด้านการให้ความร่วมมือในการแก้ไขสิ่งแวดล้อมทางลบ จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าทางโรงเรียนยังให้ความสำคัญในเรื่องของการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมมากกว่าการป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยเห็นว่า การที่จะเสริมสร้างพฤติกรรมในด้านการให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้น ในการเรียนการสอนควรจัดให้มีการทำงานกลุ่มเพื่อทำให้เกิดความร่วมมือในการทำงาน การจัดกิจกรรมเน้นรูปแบบการสอนที่เป็นทักษะกระบวนการ เพื่อนักเรียนได้ทั้งความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม มีจิตสำนึกที่ดีและลงมือปฏิบัติร่วมกันในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม และโรงเรียนเองก็ควรจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการทำกิจกรรมการเรียนการสอนด้วย เช่น จัดบริเวณโรงเรียนให้ร่มรื่น มีน้ำดื่มที่สะอาดรวมทั้งสร้างบรรยากาศในโรงเรียน ที่ให้เห็นถึงสิ่งแวดล้อมที่ดี มีต้นไม้เพื่อสร้างบรรยากาศที่ร่มรื่น มีน้ำดื่มที่สะอาด เป็นต้น

3. ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมตามการรับรู้ของนักเรียน

จากการคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมตามการรับรู้ของนักเรียน พบว่า มีความสัมพันธ์ทางบวกกับค่าคะแนนเฉลี่ยด้านพฤติกรรม ($r_{xy} = 20$) ซึ่งตรงกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของนักการ

ศึกษาหลายท่าน เช่น ไดยาร์ (Dyar, 1978) อีเวอร์สัน (Iverson, 1975) ปริศนา ใจทน (2529) พร็ัมเพรา จิตเป็นชม (2533) และพรรณภัทร พานิชเจริญ (2534) ซึ่งเป็นข้อยืนยันหลักการได้ว่า การส่งเสริมความรู้ ให้เด็กมาก มีความคงอยู่ของความรู้ ก็จะทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมไปในทางบวก

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหารและนักการศึกษา ควรมีการพิจารณาจัดเนื้อหาหลักสูตรโดยให้มีการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาทุกระดับทั้งในและนอกระบบโรงเรียน ทั้งในรูปแบบวิชาเฉพาะ และบูรณาการกับวิชาต่าง ๆ ตามความเหมาะสม โดยให้เรียนรู้สิ่งแวดล้อมใกล้ตัวไปสู่สิ่งแวดล้อม ชุมชน ประเทศชาติ และโลก โดยให้มีความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน และสภาพของแต่ละท้องถิ่น นอกจากนี้ควรมีการพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องในเรื่องของการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษารวมถึงให้ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบร่วมกันในการดำเนินการ เกี่ยวกับการจัดสิ่งแวดล้อมศึกษา
2. ข้อเสนอแนะสำหรับครูผู้สอน ควรมีการประชุมร่วมกันวางแผนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาของครูทุกหมวดวิชาที่เกี่ยวกับการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชา และควรมีการพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนการสอนและจัดกิจกรรมในเรื่องสิ่งแวดล้อมศึกษาโดยเน้นทักษะกระบวนการโดยให้ผู้เรียนได้ตระหนักในปัญหา รู้จักวิเคราะห์ สังเคราะห์ เลือกแนวทางในการตัดสินใจในการดำเนินการอย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดคุณค่าต่อสิ่งแวดล้อมและการดำรงชีวิต รวมทั้งจัดทำและพัฒนาสื่อการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพในการนำไปใช้ให้เหมาะสมสอดคล้องกับเหตุการณ์ ปัญหา และความต้องการในปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยในลักษณะทำนองเดียวกันนี้ กับนักเรียนในจังหวัดต่าง ๆ ซึ่งอาจได้ผลที่แตกต่างออกไป เพื่อจะได้นำมาใช้ในการปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับวัยและสภาพแวดล้อมของนักเรียน

2. ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาพฤติกรรมที่แท้จริง โดยใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลหลายชนิดประกอบกัน เช่น การใช้แบบสัมภาษณ์ การใช้การสังเกต การเขียนรายงานพฤติกรรมของนักเรียน เป็นต้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงมากที่สุด